

ISMERTETŐK

DR. KÖSZEGFALVI GYÖRGY

Az evangélikusok területi elhelyezkedése a népszámlálási adatok tükrében

2017. október 31-én lesz ötszáz éve, hogy Luther Márton – egykoron ágoston-rendi barát – kiszögezte 95 tételét az egyház megújítás/megújulás témáiban a németországi wittenbergi vártemplom kapujára. Ezzel a tettel kezdett vette a reformáció, s ennek nyomán az evangélikus vallás megszületése, majd elterjedése hazájában, német földön, majd Európában, napjainkban pedig szerte a világon. E helyütt nem vállalkozom a reformáció folyamatának, az evangélikus vallás meghatározó jelentőségű eseményeinek részletes tárgyalására. Választott témám bevezetéseként csupán – korunkat megelőzően – néhány előzményre szeretnék utalni.

A reformáció hazánkban már a mohácsi tragédiát megelőző években megjelent. A kutatások eredményei tanúsítják, hogy Luther tanai a budai udvarban, s az udvari pártban, sőt egyes vélemények szerint Mária királyné (II. Lajos király felesége) gondolkodásában is visszhangra találtak. Az új vallás elterjedése – hazánk másfél évszázados törökök általi megszállásának viszonyai között – lényegében az egykori királyi Magyarország területére szorítkozott, az ország északi (felvidéki) és nyugat-dunántúli térségeire. Az ország nagyobbik részén, a törökök által megszállt területeken is az új tanítás Kálvin János által képviselt ága terjedt el, különösen az Alföldön. Erdély az unitárius vallás megjelenésének és elterjedésének lett meghatározó színtere. A 17–18. században kibontakozott ellenreformáció, a Habsburg uralkodó ház jezsuita ideológia jegyében folytatott rekatolizációs törekvései során lényegesen visszaszorult az új vallás térhódítása.

A török megszállás következtében az állandó háborúskodások során elnéptelenedett ország területére külföldről bevándorolt németeket, szlovákokat fogadtak be, telepítettek le. Velük jelentős számú evangélikus vallású népesség jött be az országba és telepedett meg, talált új hazára: a németek – egykori néven, ahogy nevezték őket, a „dunai svábok” – a Dunántúl középső térségeiben, Tolna–Baranya megyékben, a mai országhatárokon kívül Szerbia bácskai és bánáti területein. Evangélikus vallású szlovákok népesítették be Békés megye jelentős kiterjedésű térségeit – Szarvas, Békéscsaba, Tótkomlós stb. újratelepülésének/újratelepítésének eredményeként –, valamint Nyíregyháza és környékén (úgyszintén a mai megyeszékhely újratelepüléseként). Kisebb számban települtek le németek és szlovákok is – részben evangélikus vallásúak – a Pest és Buda környéki településeken (Fót, Vecsés, Nagytarcsa, Budaörs, Budakeszi, Pilisszántó, Pilisvörösvár stb.). A II. világháború után a békeszerződésben foglalt kötelezettségek teljesítéseként több mint kétszázezer német nemzetiségű, illetve magát annak valló népességet telepítettek ki az országból. Ezekben az években jelentős számban – egykori becslések szerint mintegy 80–100 ezren – települtek vissza anyaországukba szlovákok. Mindkét számottevő népesség elvándorlása, illetve kitelepítése a korábban hazánkban élt evangélikus vallásúak számának jelentős csökkenéséhez vezetett. Az államszocializmus éveiben végzett (tartott) népszámlálások során a népesség vallási hovatartozása nem szerepelt a kérdések

között. A múlt század nyolcvanas éveiben Tomka Miklós vallásszociológus vállalkozott kutatásaiban az egyes vallásfelekezetekhez tartozók számának, az ország népességén belüli arányának meghatározására. Vizsgálatai szerint az evangélikusok arányát mintegy 5%-ra becsülte a hazai népesség keretében. A rendszerváltás után, 2001-ben tartott népszámláláskor mérték fel újra – több évtized után először – a hazai népesség különféle vallásfelekezetekhez való tartozását.

Mindenképpen indokolt hangsúlyozni, hogy az „evangélikusok nem kivált szekta”, amely leszakadt az egyház testéről, nem valamiféle vallásos magánjellegű csoportosulás, hanem az egyetemes, apostoli egyház folytatása, szerves része (dr. Fabinyi Tibor és dr. Hafenscher Károly írása alapján, az Ágostai Hitvallásról – amely az evangélikus egyház alapelveit, tanításait foglalja össze – publikált könyvükben).

A hazai evangélikusság – más történelmi vallási felekezetekhez hasonlóan – sok kiváló embert adott e hazának, például Thököly Imrét, Kossuth Lajost, Petőfi Sándort, vagy a közelmúltból Szentágotai János és Kosáry Domokos akadémikusokat, a Magyar Tudományos Akadémia egykori elnökeit, Sándy Gyula építész, egyetemi tanárt.

Felekezeti hovatartozás a 2001-es népszámlálás adatainak tükrében

A 2001-ben tartott népszámláláskor hazánk népességszáma 10 198 315 fő volt. A népesség felekezeti megoszlását a következő számok jellemezték: római katolikusnak 5 581 961-en, ortodox kereszténynek pedig 14 520-an vallották magukat. A református vallásúak száma 1 622 796 fő volt. Az ágostai hitvallású evangélikus egyház 304 705 főt képviselt. Az izraelita vallásúak száma 12 871 fő volt. A vallási közösségekhez, felekezetekhez nem tartozók 1 483 369 főt tettek ki. A KSH közleménye szerint nem válaszolt a feltett kérdésre 1 104 333 fő. Az evangélikusok népességen belüli aránya csaknem 3% volt.

A megfigyelt időpontban Budapesten élt az ország népességének 17,43%-a, az ország evangélikusainak 15,24%-a, azaz több mint 45 ezer fő. Az ország – 2001-ben városnak minősült – településein élt Budapest nélkül hazánk népességnek 47,02%-a, a fővárossal együtt 64,45%-a. Az előbbi esetben (Budapest nélkül) a városokban élt az ország evangélikusainak 46,2%-a, a városokkal (a fővárossal együtt) 61,44%-a. Érdekes arányokat figyelhetünk meg a más vallásfelekezetekhez tartozók esetében. A magukat katolikus vallásúnak vallók 59,71%-a élt a városokban: a görög katolikusokat illetően 59,36%. A református felekezetűek aránya 60,55% volt. Szembetűnően magas arányt képviseltek az izraelita vallásúak: 93,36%-a élt a városokban, míg Budapesten 73,56%-uk.

Pete József számításai szerint 13 városban haladta meg az evangélikus vallásúak aránya az országos átlagot. Ezek a városok 2001-ben a népszámlálás idején a következők voltak rangsor szerinti felsorolásban: Békéscsaba, Nyíregyháza, Győr, Kiskörös, Szarvas, Orosháza, Sopron, Celldömölk, Pápa, Soltvadkert, Mezöberény, Tótkomlós és Balassagyarmat.

Különböző adatok jellemzik az evangélikus vallásúak területi elhelyezkedésének statisztikai sajátosságait a falvak népességnagyság szerinti csoportjaiban. A 250 lakosnál kisebb 446 faluban 2001-ben 67 822 fő élt. Az evangélikusok száma 3141 fő volt. A 446 falu csaknem felében, 235 településen éltek evangélikusok. Arányuk a falvak ezen nagy-

ságrendi csoportjában magasabb volt az országos arányhoz képest: 4,63%, szemben a megfigyelt 2,8%-kal.

A 250–499 főt számláló 574 községben a népszámlálás időpontjában 210 080 fő volt. A községek ezen csoportjában 10 452 fő vallotta magát evangélikus vallásúnak. Az 574 településből 428-ban éltek, arányuk az ezekben a falusi településekben élt népesség 4,97%-a volt.

Az 500–999 főt számláló 685 településen közel félmillió (497 655) fő élt, ezen belül az evangélikusok aránya 4,51% volt, számuk 22 432 főt képviselt. Ebben a népesség-nagyság csoportban is magasabb arányt figyelhetünk meg, mint az országos átlag.

Az 1000–1999 fő közötti lakosság számot befogadó 653 településen 936 722 fő élt. A 2001-es népszámláláskor 594 településen éltek evangélikusok. Arányuk (2,8%) lényegében megközelítette az országos átlagot (2,9%).

A 2000 fős lélekszámnál nagyobb 540 településen 1 913 156-an éltek. Az evangélikusok száma – az általuk lakott 525 településen – 54 154 volt. Az adott településcsoportban arányuk csaknem megegyezett az országos aránnyal: 2,83% volt a 2,9%-os aránnyal szemben.

A népszámlálás során megfigyelt adatok azt jelzik, hogy az evangélikus vallást követő népesség a falvak különféle nagyságrendi csoportjaiban – az utóbbi kivételével – magasabb volt az országos arányuknál.

A népszámlálási eredmények azt is megmutatják, hogy – az ország településszerkezeti adottságaiból fakadóan – ezek a falvak nagyobbbrészt a Dunántúl térségeiben, kisebb mértékben az ország északi, északkeleti térségeiben találhatók. Az evangélikusok országosnál magasabb arányát az is magyarázza, hogy ezekben az apró, kistelepülésekben – meghatározóan Tolna és Baranya megyében, a Közép-Dunántúlon, valamint Nógrád megyében, főként Balassagyarmat vonzáskörzetében – a hazánkban egykoron megtelepedett német és szlovák nemzetiségű, evangélikus vallású emberek leszármazottjai élnek.

Felekezeti hovatartozás a 2011-es népszámlálás adatainak tükrében

A 2011-ben tartott népszámlálás adatai alapján az ország lakosságának száma 9 937 628 fő volt. A legutóbbi két népszámlálás közötti időszak alatt jelentősen, 260 687 fővel csökkent országunk lélekszáma. Ez jóval több, mint Magyarország második legnagyobb népességszámú városának, Debrecennek mai lakosságszáma (mintegy 211 ezer fő). 2001 és 2011 között lényegesen csökkent – az ország népességszámának csökkenéséhez képest nagyobb mértékben – az egyes vallási közösségekhez, felekezetekhez tartozók száma. A katolikusok száma 3 871 881 fő volt 2011-ben. A csökkenés 2001 képest 1 687 080 fő. Az ortodox keresztények száma 13 710 fő volt, a csökkenés 810 fő. A két protestáns egyház esetében a reformátusok száma 1 153 442 fő volt, a csökkenés 462 354 főt tett ki. Az evangélikusok száma a legutóbbi népszámláláskor 214 965 fő volt, a csökkenés 89 740 fő.

A történelmi egyházak esetében megfigyelt csökkenésekkel szemben jelentősen nőtt 10 év alatt a más vallási közösségekhez tartozók száma, 96 760-ról 167 231-re. Hasonlóképpen nőtt a vallási közösségekhez, felekezetekhez nem tartozók száma. Míg 2001-ben 1 483 369 főt, 10 évvel később már 1 806 409 főt tett ki (a különbség 323 040 fő volt). Ennél lényegesen nagyobb számot képviselnek a nem válaszolók adatai. 2001-ben szá-

muk 1 104 333 fő volt, 2011-ben már 2 699 025 fő. A különbség több mint másfél millió, pontosan 1 594 692 fő.

Aligha lehet kellően megalapozott válaszokat adni a jelentős változásokra, amelyek e vonatkozásban a két népszámlálás közötti időszakban bekövetkeztek. A napilapokban közölt vélemények szerint a valláskutatók részéről az fogalmazódik meg, hogy „folytatódik az a tendencia, ami már a nyolcvanas években elkezdődött: Magyarországon mindinkább uralkodó állapottá válik a közösséghez tartozás hiánya. Némelyik kisebb felekezet viszont szaporodik”. Bizonyára közrejátszik ebben a folyamatban – bár kisebb mértékben – az ország népességszámának tartósan érvényesülő csökkenő tendenciája. A katolikus egyház véleménye szerint a kérdésfeltevés a statisztikusok részéről eltért a korábbiától. Míg a 2001-ben feltett kérdés „vallása, hitfelekezete” volt, addig 2011-ben „Mely vallási közösséghez, felekezethez tartozónak érzi magát?” kérdésre várták a választ. Bizonyára ez is közrejátszott a sok esetben meglepetéseket kiváltó statisztikai megfigyelések fogadásában és értékelésében. Alapvető és mélyreható, elsősorban vallásszociológiai vizsgálatokra volna/lenne szükség a nagy vallási, felekezeti közösségekhez való tartozás vagy nem tartozás, azok képviselte értékekkel való nem azonosulás okainak, az ebből fakadó folyamatoknak és következményeiknek a feltárására, tudományosan kellően megalapozott értékelésére. Ez kellően szolgálná a nagy vallási közösségek és felekezetek érdekeit is.

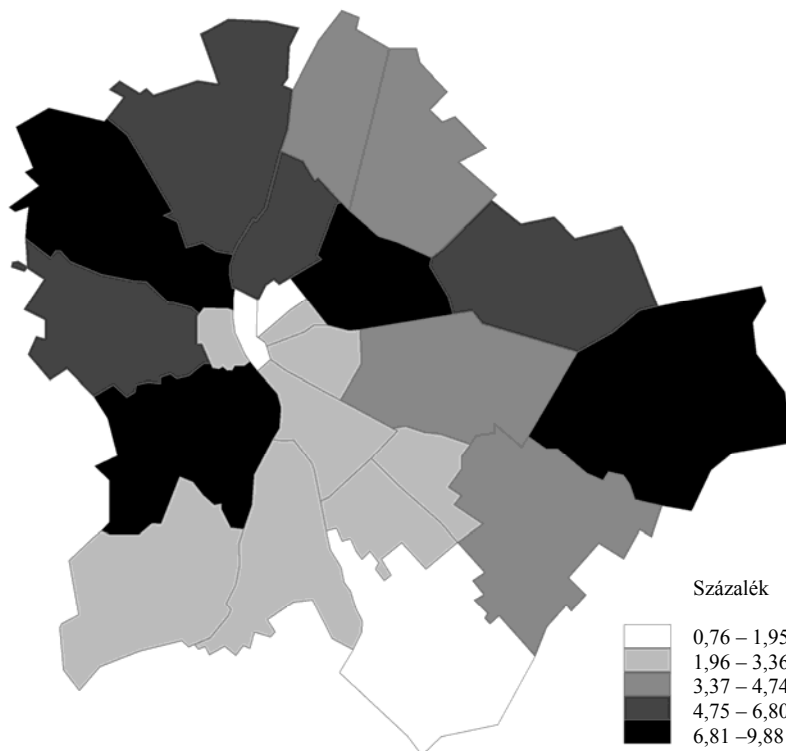
Az evangélikusok területi elhelyezkedése országunkban

A 2011-ben tartott népszámlálás adatai alapján az evangélikusok aránya az ország népességének 2,16%-át képviselte. Ez az arányokat tekintve is lényeges csökkenést jelez a 2001-ben megfigyeltékhez képest (akkor ez az arány 2,99% volt). Az ország különböző térségeiben, településeiben azonban differenciált képpel találkozunk az adott területen élő evangélikus vallásúak elhelyezkedését és arányát illetően.

Az alábbiakban Budapestre, illetve megyénkénti bontásban adok áttekintést.

Budapest lakosságának száma 2011-ben 1 729 040 fő volt, az ország népességének 17,4%-a. Az evangélikusok száma 30 293 főt képviselt, a főváros lakosságának 1,75%-át. A legtöbb evangélikus a XVII. kerületben, Rákoskeresztúron lakott. A budai oldalon a legnagyobb evangélikus közösséget a XI. kerületben jegyezték fel, két fő híján 3000 főt. Több mint 2000 evangélikus élt a II. kerületben (2215 fő) és a III. kerületben, Óbudán és Békásmegyeren (2059 fő) is. A pesti oldalon – a fent említett XVII. kerületen kívül – a legtöbben Zuglóban (2349 fő), a XIII kerületben (1692 fő), a XVIII. kerületben (1436 fő), a XV. kerületben (1362 fő), Kőbányán (1127 fő) és a VIII. kerületben (1018 fő) laktak. Az ország evangélikus vallású népességének 14,01%-a élt a megfigyelt időpontban a fővárosban.

1. ábra

Az evangélikusok aránya Budapest kerületei népességének százalékában, 2011

Bács-Kiskun megye népességének száma 520 331 fő volt, az evangélikusoké 13 288 főt, a megye lakosságszámának 2,55%-át képviselte. A megye járásai közül a Kiskörösi járásban élt a legtöbb evangélikus, 8789 fő (a járás népességének 16,09%-a), ezt követte a Kecskeméti járás 1575 fővel (a népesség 1,01%-a). A Kalocsai járásban 1299 fő élt (a járás népességének 2,47%-a). A megyében megfigyelt evangélikusok aránya (2,55%) nagyobb az országos átlagnál (2,16%). Arányuk a megye városaiban 2,86%, a községekben pedig 1,9%. A megye 21 városa közül Kiskörösen és Soltvadkerten élt a legtöbb evangélikus, a megye városaiban élő evangélikus vallású népesség 39,31%-a, illetve 25,78%-a. A megye 97 községéből, nagyközségéből 71-ben éltek evangélikusok (26-ban nem). A községek körében a legtöbben Hartán, Dunaegyházán és Kaskantyún. További hat községben számuk – településenként – meghaladta a 100 főt.

Baranya megye népességének száma 386 441 fő volt. A megyében élő evangélikusok száma 4601 fő, arányuk a lakosságon belül 1,2% volt. A Pécsi járásban élt a megye evangélikusainak 56,27%-a, számuk Pécsen 2094 fő (a megyében élők 45,51%-a). A városban élő evangélikusok aránya Pécs összlakosságának 1,34%-át képviselte. Egyedül a megyeszékhelyen élt a megye városai közül (Pécsen kívül 13 város) jelentősebb evangélikus közösség. Baranya többi városában igen csekély volt az evangélikusok száma. A sűrű apró, törpefalvas megye 337 községében, nagyközségében minimális az evangéli-

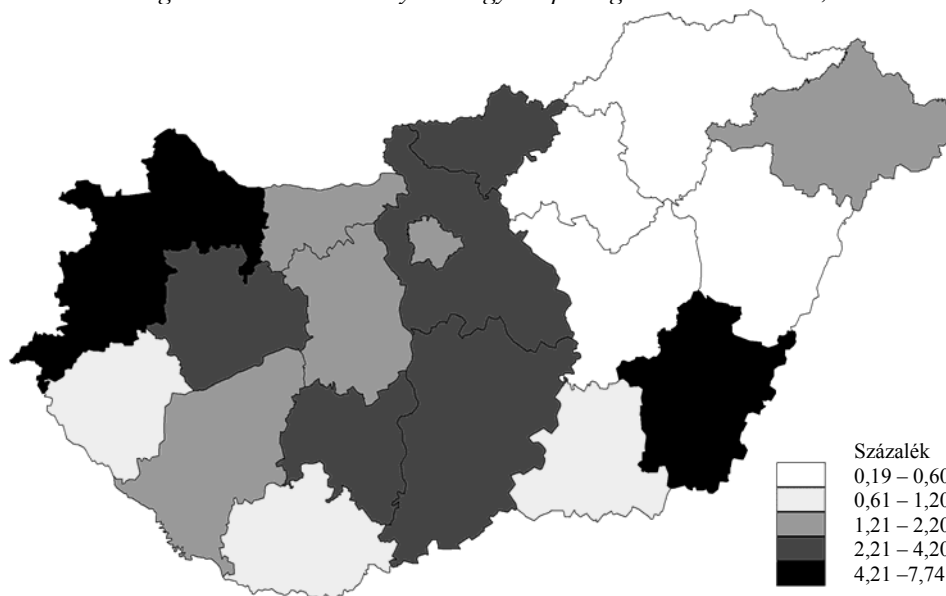
kusok száma, 92 községben összesen 1646 fő. Mindössze két községben élt 100-nál több evangélikus vallású: Egyházaskozáron és Pogányban. A községek nagy többségében – 245-ben – nem laktak evangélikusok.

Békés megye népességének száma 359 948 fő volt a népszámláláskor. A megyében 27 870 fő vallotta magát evangélikusnak, a lakosság 7,74%-a. A megye három járásában figyelhetők meg jelentős számban. A Békéscsabai járásban számuk 9444 fő volt (a népesség 11,3%-a), a Szarvasi járásban 7523 fő (a népesség 26,14%-a), míg az Orosházi járásban 6958 fő (a népesség 13,51%-a). További két járásban – a megye kilenc járása közül –, a Békésiben és a Mezőkovácsháziban számuk meghaladta az 1000 főt; az előbbiben 1638 fő (a lakosság 4,38%-a), az utóbbiban 1280 fő (a lakosság 3,16%-a). A megye 21 városából (a megyeszékhellyel együtt) 5 városban élt 1000 főnél nagyobb evangélikus közösség; Békéscsabán 8012 fő (a város lakosságának 12,91%-a), Szarvason 4531 fő (a város lakosságának 26,73%-a), Orosházán 3947 fő (a város lakosságának 13,57%-a), Mezőberényben 1333 fő (a város lakosságának 13,57%-a), Tótkomlóson 1288 fő (a város lakosságának 21,41%-a). A megye városaiban összesen 21 511, községeiben 6359 evangélikus élt 2011-ben. A községek közül jelentősebb számban éltek Kondoroson (1738 fő), Nagyszénáson (933 fő) és Csabacsüdön (630 fő). A megye 54 községéből, nagyközségéből mindössze 12-ben nem éltek magukat evangélikusnak vallók.

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében – az ország második legnagyobb lakosságszámú megyéjében – 2011-ben 686 266 fő élt. Az evangélikusok száma csekélynek tekinthető: 3483 fő, a megye összlakosságának csupán 0,51%-a. Az evangélikusok száma egyedül a Miskolci járásban közelítette meg a 2000 főt (1925 fő). A megye 4 járásában haladta meg számuk a 100 főt: a Kazincbarcikaiban (422 fő), az Ózdiban (305 fő), az Encsiben (277 fő) és a Putnokiban (107 fő). Miskolcon élt a járásában megfigyelt evangélikusok több mint háromnegyede (77,14%). A megyeszékhelyen kívül két városban, Ózdon és Kazincbarcikán haladta meg a 100 főt az evangélikus vallást követők száma (250, illetve 151 fő). A megye többi városában számuk elenyésző, 5 városban, Cigándon, Emődön, Göncön, Mezőkeresztesen és Szendrőn pedig nem is éltek a népszámlálás időpontjában evangélikusok. A megyében élő 3483 fő evangélikus nagyobb része (68,93%-a) városokban élt. A községek, nagyközségek száma a megyében 330 volt. A törpe-, apró és kistelepülésekben minimális számban éltek evangélikusok. Csupán Arnót és Sajókaza településeken haladta meg számuk a 100 főt. A megye 1000 lakosnál nagyobb községeiben nem éltek evangélikusok, vagy csak csekély számban (79 településben).

Csongrád megye lakosainak száma 417 456 fő volt a népszámlálás során. Területén 3488 evangélikus élt, ez az össznépesség 0,83%-a. Többségük a Szegedi járásban lakott (2105 fő, az evangélikusok 60,35%-a). A megyeszékhelyen a számuk 1954 fő (a megye népességének 0,47%-a, az itt élő evangélikusok 56%-a) volt. Szegeden kívül – a megye 9 városa közül – csupán háromban haladta meg számuk a 100 főt (Hódmezővásárhelyen 319, Szentesen 285, Makón 113 fő). A megye 41 községében, illetve nagyközségében számuk minimális, összesen 646 fő volt, sehol nem érte el településenként a 100 főt. Kilenc településen senki nem vallotta magát a népszámláláskor az evangélikusok közösségéhez tartozónak.

2. ábra

Az evangélikus vallásúak aránya a megye népességének százalékában, 2011

Fejér megye népességszáma 425 847 fő volt 2011-ben. Az evangélikusok száma 7143 fő, a megye lakosságának 1,74%-a. Az evangélikusok közül a legtöbben a Móri járásban éltek (2290 fő), a megyében lakó evangélikusok közel egyharmada (30,89%-a). A Székesfehérvári járásban számuk 1588 fő volt, a megyében élő evangélikusok 21,42%-a. A Dunaújvárosi járásban 1043-an éltek, a megyében lakó evangélikusok 14,6%-a. Ezen három járás a lakóhelye a megye evangélikusai közel háromnegyedének, 68,89%-ának. A megyén belül a legkevesebben a Polgárdi járásban éltek, mindössze 100-an. A Székesfehérvári járásban élők nagyobb része (85,76%-a) a megyeszékhely lakója volt. A Móri járásban lakók közül 22,88% Mórban, többségük pedig a járás településein élt. A Dunaújvárosi járásban élő evangélikusok közel kétharmada (64,24%-a) volt a város lakója. A megye többi 12 városában – Sárbogárd és Enying kivételével – csekély számban éltek evangélikusok. Sárbogárdon 180, Enyinget 106 főt figyeltek meg a népszámlálás alkalmából. Összességében az evangélikusok közel fele (3398 fő) városokban élt. Hét községben – településenként – 100 főt is meghaladta a számuk. Bakonycsernyén 1028, Gyúron 255, Kisapostagon 117, Lajoskomáromban 353, Nagyvelegen 166, Pusztavámon 371, Tordason 261 fő. A megye községeiben élő evangélikusok 68,15%-a a felsorolt településeken élt. A községek túlnyomó részében (71 községben) számuk igen csekély volt, településenként alig néhány fő. 14 községben nem éltek evangélikusok 2011-ben.

Győr-Moson-Sopron megye lakosainak száma 447 985 fő volt 2011-ben, az evangélikusoké 21 062 fő (a megye népességének 4,7%-a), arányuk az országos átlag több mint kétszerese. A megye 6 járásában számuk meghaladta – járásonként – az 1000 főt, egyedül a Pannonhalmi járásban volt alatta. Az evangélikusok legnagyobb számban a Győri járásban éltek (8349 fő), a megye evangélikusainak 39,64%-a. Számuk a Soproni járásban 4545 fő (a megyében élők 21,58%-a) volt. A Téti járásban számuk 2631 fő (a me-

gyében élők 12,49%-a) volt. A Csornai, a Mosonmagyaróvári és a Kapuvári járásban számuk mindenütt meghaladta az 1000 főt. A megyében élő evangélikusok többsége (55,5%-a) városokban élt, 11 690 fő. A legnagyobb közösségüket Győrben (5599 fő), illetve Sopronban (3197 fő) számlálták. Téten is meghaladta számuk az 1000 főt. A Győrben és a Sopronban élő 8796 fő képviselte a megyében élő evangélikusok 41,76%-át. Jelentősebb számú evangélikus élt a városok közül Mosonmagyaróváron (682 fő), Beleden (428 fő) és Csornán (408 fő) is. A községekben élők száma 9372 fő (a megyében élők 44,5%-a) volt. A megye 172 községe közül jelentősebb számban éltek többek között Lébényben (472 fő), Győrújbaráton (424 fő), Kajárpécen (420 fő), Ágfalván (389 fő) és Farádon (345 fő). Mindössze 19 községben nem élt magát evangélikusnak valló a 2011. évi népszámlálás alkalmából.

Hajdú-Bihar megye lakóinak száma 546 721 fő volt. Az evangélikusok száma minimális, 1086 fő. Ez a megye lakóinak csupán 0,198%-a. Nagy többségük a Debreceni járásban (820 fő), s ezen belül Debrecenben élt (812 fő). A megye többi járásában számuk elenyésző volt, s a városokra is ez a jellemző. Csupán Komádiban volt a számuk 39, valamint Hajdúszoboszlón 35 fő. A többi városban a számuk két esetben 10, illetve 15 fő (Polgáron, Hajdúböszörményben), másutt csak néhány fő volt (még az olyan városokban is, mint például Balmazújvárosban (4 fő), illetve Kabán (3 fő)). Hat városban nem éltek evangélikusok (Berettyóújfalun, Derecskén, Hajdúnánáson, Nyíradonyban, Püspökkladányban, Vámospercsen). A megye 61 községe, nagyközsége közül csupán 13-ban éltek evangélikus vallásúak. Számuk ezeken a településeken alig néhány, többségében 10 fő alatt volt.

Heves megye népességének száma 308 882 fő volt. Az evangélikusok száma igen csekély, 1084 fő (a megye lakosságának 0,35%-a). A megye hét járásából csupán háromban éltek – járásonként – 200 főnél többen: a Hatvani járásban 398-an (a megye evangélikusainak 36,72%-a), az Egri járásban 218-an (25,9%-a), a Gyöngyösi járásban 214-en (19,74%-a). A megyében élő evangélikusok 82,38%-a található ezen járásokban. A megye többi 4 járásában (a Bélátpátfalvi, a Füzesabonyi, a Hevesi és a Pétervásári járásban) igen csekély volt a számuk. A városok közül Hatvanban élt 236, Egerben 231, Gyöngyösön 166 fő. A megye többi hat városában számuk minimális, összesen 73 főt tett ki. A megye 112 községéből 49-ben éltek evangélikusok, szintén kis számban: a legtöbb Heréden (41 fő). 63 községben a népszámlálás során nem találtak evangélikus vallásúakat.

Jász-Nagykun-Szolnok megye népességének száma 386 594 fő, az evangélikusoké igen csekély, mindössze 1127 fő (a megye lakóinak 0,28%-a) volt. Közel felük (46,58%-uk) a Szolnoki járásban élt. A megye 9 járása közül még a Kunszentmártoni járás településein élt 220 evangélikus (nem a járásszékhelyen, ahol a számuk 20 fő volt 2011-ben). Az evangélikusok több mint háromnegyede (75,95%-a) városlakó (856 fő). A megye 20 városa közül csupán két helyen volt több a számuk 100 főnél. Szolnokon, a megyeszékhelyen 362, Tiszaöldvára 123 fő. A többi 18 városban számuk minimális, illetve Kenderesen és Kunhegyesen nem éltek. A megye 58 községében, nagyközségében összesen 271 főt tett ki az evangélikusok száma. 30 községben éltek, helyenként néhány fővel, 28 községben pedig nem találtak evangélikusokat a népszámlálás során.

Komárom-Esztergom megye lakosainak száma 304 568, az evangélikusoké 4505 fő volt, a megye népességének 1,48%-a. Valamelyest több mint a felük (2290 fő) élt a Kiskéri és az Oroszlányi járásban (1013, illetve 1277 fő). A többi 4 járás közül a Tatabányai

járásban él 809, az Esztergomiban 555, a Komáromiban 427, a Tataiban pedig 424 fő. A 4505 fő evangélikus nagy része – 2572 fő – városokban élt; legtöbben Tatabányán (688 fő) és Oroszlányban (634 fő). A megye többi 9 városában 1208 evangélikus élt; legkevesebben (100 fő alatt) Látatlanban (29 fő), Ácson (41 fő), Bábolnán (63 fő), Nyer-
gesújfalun (64 fő), valamint Dorogon (74 fő). A megye 65 községe közül négyben volt jelentősebb a számuk: Bokodon (329 fő), Súron (263 fő), Szákszendén (262 fő) és Bakonyszombathelyen (227 fő). A többi községben számuk minimális, 14 községben nem éltek a népszámlálás során.

Nógrád megye népességének száma 202 427 fő volt (az ország legkisebb lélekszámú megyéje). 7858 evangélikus lakta, a megye népességének 3,88%-a. A legtöbben a Balassagyarmati (2561 fő) és a Pásztói (2014 fő) járásban éltek. 1000 lakoson felüli volt a számuk a Rétsági és a Salgótarjáni járásban. Két járásban pedig 200 főn aluli (a Bátor-
terenyiben 189 és a Szécsényiben 163 fő). A megyében élő evangélikusok nagyobb része községekben élt (5780 fő, 76,25%), a városokban pedig alig több mint 2000 fő (2078 fő). Közülük a legtöbben Balassagyarmaton (1075 fő) és Salgótarjában (432 fő) éltek. A megye többi 4 városában csekély volt a számuk: Rétságon 179, Pásztón 164, Bátorterenyén 143 fő, Szécsényben pedig még a 100 főt sem érte el (85 fő). A megye 125 községe közül jelentősebb számban éltek evangélikusok, többek között Vanyarcon (677 fő, a község lakóinak 57,7%-a), Szügyön (379 fő, a lakosság 27,1%-a), Lucfálván (352 fő, a falu lakóinak 55,61%-a). A megye 22 községében – a községek 17,6%-ában – nem éltek evangélikusok.

Pest megye az ország legnépesebb megyéje volt 2011-ben, 1 217 476 lakossal. A megyében élő evangélikusok száma 32 564 fő volt. Hazánkban ebben a megyében élt a legtöbb evangélikus, a fővárosnál is többen. Az evangélikusok aránya a megye összé-
pességén belül 2,67% volt, nagyobb az országos átlagnál. A megye 18 járásából a legtöbb-
ben a Monori (5536 fő), az Aszódi (4020 fő), a Ceglédi (3987 fő), a Gödöllői (3871 fő) és a Váci járásban (3426 fő) éltek az evangélikusok közül. Összesen 20 840 fő, a megye evangélikusainak majd kétharmada (64%). Nagyobb számban a városokban éltek, 18 901-en (a megyében élők 58,04%-a). A megye 48 városából háromban haladta meg számuk az 1000 főt: legtöbben Pilisen éltek (3194-en), Albertirsán 3031-en, Aszódon pedig 1084-en. A többi 45 város között találunk közel 1000 fős evangélikus közösségeket (például Gödöllőn 841, Maglódon 841, Érden 805 főt), de néhány igen csekély számú-
akat is (például Visegrádon 15, Abonyban 20 és Örkényben 21 főt). A megye 139 közsé-
ge, nagyközsége közül egyedül Ikladon volt 1000 fő feletti az evangélikusok száma (1170 fő), Csömörön és Nagytarcsán pedig valamivel alatta (899, illetve 752 fő). Csupán 6 községben nem éltek evangélikus vallásúak a megye települései közül.

Somogy megye népességének a száma 316 137 fő volt, az evangélikusoké 5807 fő, a megye lakosságának 1,84%-a (az országos átlagnál alacsonyabb). A megye 8 járása kö-
zül 3 járásban haladta meg számuk az 1000 főt: a Kaposvári (1736 fő), a Siófoki (1049 fő) és a Curgói járásban (1012 fő). A 16 városban élő evangélikusok száma 2841 fő volt, összességében valamelyest kisebb a községekben élőkénél (2966 fő). A városok közül a legtöbb-
ben Kaposvárott (1006-an) éltek, Siófokon 465-en, Tabon 351-en, Curgón 234-en, Balatonbogláron 151-en, Balatonlellén pedig 120-an. 10 városban számuk nem érte el a 100 főt. A megye községeiben, nagyközségeiben számuk igen csekély volt (a megye községi településeinek száma 226). Csupán 6 községben haladta meg az evangélikus

vallásúak száma a 100 főt, ezek közül Gyékényesen 140, Somogyszilon 103 fő. A községek nagyobb részében (118-ban) a népszámlálás alkalmával nem jegyezték fel evangélikusokat.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népességének száma 2011-ben 559 272 fő volt. Az evangélikusok száma 11 030 főt tett ki, a megye népességének 1,98%-át. Nagy többségük (10 039 fő) a Nyíregyházi járásban (91%), s azon belül a megyeszékhelyen (8391 fő) élt, a megye evangélikusainak 76,1%-a. A megye többi, 12 járásában igen csekély számban éltek, kivéve a Fehérgyarmati járást, ahol 327 evangélikus vallású lakott. A megyeszékhelyen kívül, a megye 26 városában – Nyírtelek kivételével – minimális volt a számuk (Nyírteleken 409 fő). Öt városban egyáltalán nem éltek, mint például a közel négyezer lakosú Záhonyban. A megye községeinek nagyobb részében, 154-ben – az összes 202-ből – nem éltek evangélikusok. A 48 községben, ahol élnek, minimális a számuk a népességen belül. Csupán 3 községben volt viszonylag jelentősebb az ott élő evangélikusok száma: Kálmánházán (259 fő), Kölcsen (216 fő) és Nagycserkeszen (678 fő). Ez utóbbi községben például arányuk az összlakossághoz képest 37,38%.

Tolna megye lakosainak száma 230 361 fő volt, az evangélikusoké 6800 fő, megye népességének 2,96%-a (országos arány feletti érték). Több mint egyharmaduk a Paksi járásban élt (35,99%). 1000 főnél volt több a Bonyhádi (1452), 1106 fő a Szekszárdi, 928 fő a Tamási járás lakója. A megye ezen 4 járásában élt Tolna megye evangélikusainak 87,25%-a (5933 fő). A városokban (összesen 11 város) élő evangélikus vallásúak száma 3940 fő volt (a megyében élők 57,94%-a). Legtöbben közülük Pakson (1100-an) és Bonyhádön (814-en) éltek. Jelentősebb számú volt ezen vallási közösség Dombóváron (397 fővel) és Gyöngyösön (299 fővel). Két városban igen alacsony volt a számuk: Simon-tornya 38 fő, Bátaszéken pedig 37 fő. A megye 98 községében, nagyközségében 6800 főt tett ki az evangélikusok száma. Közülük 7-ben haladta meg számuk a 100 főt településenként. Gyöngyösön 417 fő (a község lakosságának közel fele), Sárszentlőrincen pedig 307 fő (a lakosság majd negyede) élt. 20 településen nem találtak evangélikus vallásúakat.

Vas megye népességszáma 256 629 fő volt. A megyében élő evangélikusok száma 15 135 fő volt, a népesség 5,9%-a (országos arány feletti érték). A legtöbben a Celldömölki (5570 fő), a Sárvári (3200 fő) és a Szombathelyi (2899 fő) járásban éltek (a megyében élő evangélikusok 77,1%-a). 1000 főnél több volt az evangélikusok száma a Kőszegi (1722 fő) és a Körmendi (1319 fő) járásban. A városokban élt az evangélikusok közel fele, 7311 fő (48,3%). A megye 12 városa közül a legtöbben Celldömölken (2206-an) és Szombathelyen (2136-an) éltek. A többi városban számuk nem érte el az 1000 főt. A legkevesebben Óriszentpéteren (42 fő), Vépen (49 fő) és Csepregen (52 fő) éltek. 204 községben, nagyközségben 7311 fő élt. A községi települések közel negyedében (54-ben) nem éltek evangélikusok. Jelentősebb közösségek találhatók Kemenesalja községeiben: Kemenesmagasin 441-en (a község népességének többsége), Kemenessőnjénben 306-an (ez esetben is a többség), Kemenesmihályfán 202-en (a falu lakosságának közel fele) vallották magukat evangélikusnak.

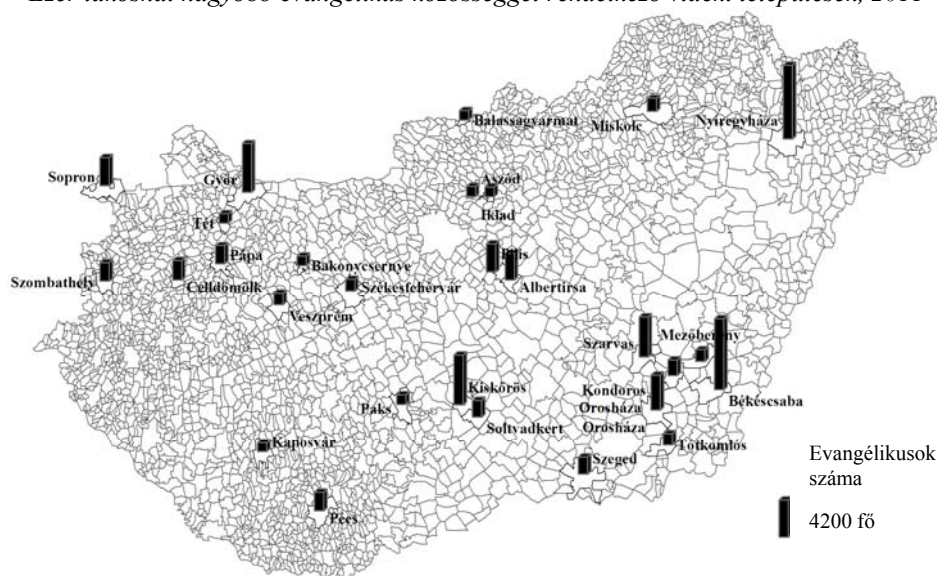
Veszprém megye lakosságának száma 353 068 fő volt. A megyében 12 813 evangélikus élt (a megye lakosságának 3,62%-a), arányuk magasabb az országos átlagnál. A megye 10 járása közül a legnagyobb számban a Pápai járásban éltek evangélikusok (a megyében élők 43%-a). Négy járásban (az Ajkai, a Devecseri, a Várpalotai és a Veszprémi)

rémi járásban) számuk meghaladta járásonként az 1000 főt. A legkevesebben a Zirci járásban éltek, 224-en. A városokban 6294 fő élt (a megyében élők 49,12%-a). A 15 város közül a 6294 főből álló evangélikus közösségből a legtöbben, 2063-an Pápán éltek, (a városokban találhatóak majd harmada, 3278 fő). Az 1000 főt meghaladta a számuk Veszprémben (1323 fő). Közel ezren éltek Ajkán (967-en), míg Várpalotán (678-an), Balatonfüreden (368-an), valamint Balatonalmádiban (203-an). A többi városban a számuk elenyésző volt. A megye 202 községében, nagyközségében 12 813 főt tett ki az evangélikusok száma. Közülük mintegy félezen éltek Öskün (422-en), 200 főn felül Kemeneshőgyészen (272-en), Magyargencsen (256-an) és Lovászpatonán (222-en). 15 községben számuk – településenként – meghaladta a 100 főt. A megye 42 községében nem éltek evangélikusok.

Zala megyében a 2011-es népszámlálás során 482 179 fő élt. Az evangélikusok száma csekély, 3928 fő (a megye lakosságának 0,81%-a). Felénél nagyobb arány éltek városban, összesen 2023-an (51,5%). Többségük a Nagykanizsai (1665 fő) és a Zalaegerszegi (1284 fő) járásban élt (a megye evangélikusainak 75,01%-a). Zalaegerszegen 637, Nagykanizsán 819, Keszthelyen 330 fő volt a számuk, a többi 2 városban pedig elenyésző. A megye 243 községében, nagyközségében 1905 fő élt (a megye evangélikusainak 48,5%-a): Surdon 209, Nemespátrón 178, Pusztaszentlászlón 131, Zalaszentivádon 138 fő. A többi községben számuk minimális. 148 községben a népszámlálás alkalmával nem találtak evangélikus vallásúakat.

3. ábra

Ezer lakosnál nagyobb evangélikus közösséggel rendelkező vidéki települések, 2011

Összefoglalás

A 2011-ben tartott népszámlálás alkalmával az evangélikus vallásúak száma 214 965 fő volt (az ország népességének 2,16%-a). A 10 évvel korábbi népszámláláskor még 90 ezerrel többen voltak.

Területileg a főváros után a legtöbben Pest megyében, Nyugat-Dunántúlon (Győr-Moson-Sopron és Vas megyében), valamint Délkelet-Alföldön (Békés megyében) találhatók. Budapesten a számuk 30 293 fő volt (a főváros népességének 1,75%-a). A budai oldalon a legtöbben a XI. (2993-an), a II. (2215-en) és a III. (2059-en) kerületben éltek. A főváros pesti oldalán, Zuglóban (2349 fő) és Rákoskeresztúron (2423 fő) volt a legnagyobb a számuk. A városokban (Budapest nélkül) több mint a felük élt: 113 179 fő, a fővárossal együtt ez a szám 143 472-t tett ki. A városokban (Budapest nélkül) található evangélikusok több mint fele a 30 000 lakosnál kisebb városok lakója volt. 25 városban a számuk meghaladta az 1000 főt, legtöbben Nyíregyházán és Békéscsabán (8391, illetve 8012 fő) éltek. Győrött és Kiskörösön a számuk meghaladta az 5000 főt (5599, illetve 5596 fő). Jelentős evangélikus közösség élt Szarvason (4531 fő), Orosházán (3197 fő), Sopronban (3197), Pilisen (3194 fő), Albertirsán (3031 fő). Négy városban (Celldömölkön, Pécsen, Pápán és Szombathelyen) számuk meghaladta a 2000 főt, 12 városban pedig az 1000 főt (Szegeden, Soltvadkerten, Miskolcon, Székesfehérváron, Mezőberényben, Veszprémben, Tótkomlóson, Pakson, Aszódon, Téten, Kaposvárott és Balassagyarmaton). A községekben élők nagyobb része (közel kétharmada) az 1000 főnél népesebb településeken található, valamint a 2000 lakosnál nagyobb községi településeken. Három község esetében az evangélikusok száma meghaladta az 1000 főt: Bakonycsernyén, Ikladon és Kondoroson.

Az elmúlt évtizedekben bekövetkezett társadalmi-gazdasági változások, átalakulások főbb vonásaiban nem változtatta meg földrajzi elhelyezkedésük történelmileg kialakult sajátosságait az országban. Legnagyobb változás a korábban német nemzetiségű evangélikusok lakta dunántúli térségekben (Tolna, Baranya megye, Közép-Dunántúl) következett be, az országból történt kitelepítésük nyomán, a II. világháború után. Itt jelentősen csökkent az evangélikus vallásúak száma, a népességen belüli aránya. A szlovák nemzetiségű és részben evangélikus vallású népesség áttelepülésének hatására érzékeny csökkenés következett be az evangélikusok számában, nagyrészt a békési térségben.

IRODALOM

- Mac Culloch, D. (2011): *A reformáció története*. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- Fabiny Tibor – Hafenscher Károly (1980): *Négyszázötven éves az Ágostai Hitvallás*. A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztályának kiadása, Budapest.
- Fényes Elek (1851): *Magyarország geographiai szótára, I–II. kötet*. Pest.
- Kocsis Károly (2010): Etnikai és vallásföldrajz. In: Tóth József (főszerk.): *Világföldrajz*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kőszegfalvi György (2004): *Magyarország településrendszere*. Alexandra Kiadó, Budapest.
- Pete József (2010): Vallás és település Magyarországon. In: Görcs Noémi Livia – Pirisi Gábor: *Tér, társadalom, tanítványok*, II., Publikon Kiadó, Pécs.
- Népszámlálási adatok, 2001, KSH, Budapest.
- Népszámlálási adatok, 2011, KSH, Budapest.

Melléklet

1. táblázat

*Az evangélikusok száma és aránya településformák szerint megyénként
a 2011-es népszámlálás adatai alapján*

Terület	Megyei jogú városokban élő evangélikusok		A többi városban élő evangélikusok		Városok összesen		Községekben, nagyközségek- ben élő evangélikusok		Megye összesen	
	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%
Baranya	2 094	45,51	861	18,71	2 955	64,23	1 646	35,77	4 601	2,20
Bács-Kiskun	1 305	9,82	8 796	66,20	10 101	76,02	3 187	23,98	13 288	7,20
Békés	8 012	28,75	13 499	48,44	21 511	77,18	6 357	22,82	27 870	15,09
Borsod-Abaúj-Zemplén	1 485	42,63	916	26,30	2 401	68,93	1 082	31,07	3 483	1,89
Csongrád	2 273	65,17	569	16,31	2 842	81,50	646	18,52	3 488	1,89
Fejér	2 032	28,45	1 366	19,12	3 398	47,57	3 745	52,43	7 143	3,87
Győr-Moson-Sopron	8 796	41,76	2 894	13,74	11 690	55,50	9 372	44,50	21 062	11,41
Hajdú-Bihar	812	74,77	189	17,40	1 001	92,17	85	7,83	1 086	0,59
Heves	231	21,31	415	38,28	646	59,59	438	40,41	1 084	0,57
Jász-Nagykun-Szolnok	362	32,12	949	43,83	856	75,95	271	24,05	1 127	0,61
Komárom-Esztergom	688	15,27	1 884	41,82	2 572	57,09	1 933	49,91	4 505	2,44
Nógrád	432	5,50	1 646	20,95	2 078	26,44	5 780	73,56	7 858	4,26
Pest	805	2,47	18 096	55,57	18 901	58,04	13 663	41,96	32 564	17,63
Somogy	1 006	17,32	1 835	31,60	2 841	48,92	2 966	51,08	5 807	3,14
Szabolcs-Szatmár-Bereg	8 391	76,07	914	8,29	9 305	84,36	1 725	15,64	11 030	6,00
Tolna	818	12,03	3 122	45,91	3 940	57,94	2 860	42,06	6 800	3,70
Vas	2 136	14,11	5 688	37,58	7 824	51,69	7 311	48,31	15 135	8,20
Veszpém	1 323	10,33	4 971	38,79	6 294	50,88	6 519	50,88	12 813	6,94
Zala	1 456	37,07	567	14,43	2 023	51,50	1 905	48,50	3 928	2,13
Összesen ^{a)}	44 457	39,28	68 722	60,72	113 179	52,65	71 493	38,71	184 672	100,00

a) Budapest nélkül.

2. táblázat

Az evangélikusok száma és aránya a városok nagyságrendi csoportjaiban megyénként a 2011-es népszámlálás adatai alapján

Terület	A városokban élő evangélikusok száma összesen, fő	Ebből:							
		100 000 fő feletti		50 000 – 100 000 fős		30 000 – 49 999 fős		30 000 fő alatti	
		városokban élő evangélikusok							
		száma	%	száma	%	száma	%	száma	%
Baranya	2 955	2 094	70,86	–	–	–	–	861	29,14
Bács-Kiskun	10 101	1 305	12,95	–	–	291	2,89	8 505	84,19
Békés	21 511	–	–	–	37,25	507	2,36	12 992	60,39
Borsod-Abaúj-Zemplén	2 401	1 485	–	–	–	250	10,41	666	27,74
Csongrád	2 842	1 954	68,75	–	–	319	11,22	569	20,03
Fejér	3 398	1 362	40,08	–	–	670	19,71	1 366	40,29
Győr-Moson-Sopron	11 690	5 599	47,89	3 197	27,34	682	5,85	2 212	18,92
Hajdú-Bihar	1 001	812	81,12	–	–	15	1,50	174	17,38
Heves	646	–	–	231	35,76	106	16,41	309	47,83
Jász-Nagykun-Szolnok	856	–	–	362	42,29	–	–	494	57,71
Komárom-Esztergom	2 572	–	–	688	26,75	–	–	1 884	73,25
Nógrád	2 078	–	–			432	20,79	1 646	79,21
Pest	18 901	–	–	805	4,26	3 068	16,23	15 028	79,51
Somogy	2 841	–	–	1 006	35,41	–	–	1 835	64,59
Szabolcs-Szatmár-Bereg	9 305	8 391	90,18	–	–	–	–	914	9,85
Tolna	3 940	–	–	–	–	818	20,76	3 122	79,24
Vas	7 824	–	–	2 136	27,30	–	–	5 688	72,70
Veszprém	6 294	–	–	1 323	21,02	2 063	32,78	2 908	46,20
Zala	2 023	–	–	637	31,49	819	40,48	567	28,03
Összesen	113 179	23 002	20,32	18 397	16,25	10 040	8,87	61 740	54,50

2. táblázat

Az evangélikusok száma és aránya a községek nagyságrendi csoportjaiban megyénként a 2011-es népszámlálás adatai alapján

Terület	A közse- gekben élő evangé- likusok száma össze- sen, fő	Ebből:									
		200 fő alatti		200 – 499 fős		500 – 999 fős		1000 – 1999 fő alatti		2000 fő feletti	
		közsegekben élő evangélikusok									
		száma	%	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%
Baranya	1 646	133	8,08	374	22,72	439	26,67	407	24,73	293	17,80
Bács-Kiskun	3 187	3	0,09	17	0,53	364	11,42	994	31,19	1 809	56,77
Békés	6 359	7	0,10	223	3,51	433	6,81	2 111	33,20	3 585	56,38
Borsod-Abaúj- Zemplén	1 082	15	1,39	178	16,45	175	16,17	276	25,51	438	40,48
Csongrád	646	–	–	124	19,20	63	9,75	156	24,15	303	46,90
Fejér	3 745	1	0,03	3	0,08	327	8,73	716	19,19	2 698	72,42
Győr-Moson- Sopron	9 372	502	5,36	1 384	14,77	1 693	18,06	3 062	32,67	2 731	29,14
Hajdú-Bihar	85	–	–	1	1,18	3	3,53	25	29,41	56	65,88
Heves	438	–	–	22	5,02	49	11,19	167	38,13	200	45,66
Jász-Nagykun- Szolnok	271	–	–	3	1,10	39	14,39	88	32,47	141	52,04
Komárom- Esztergom	1 933	–	–	57	2,95	133	6,88	1 104	57,11	639	33,06
Nógrád	5 780	97	1,68	1 641	28,39	1 805	31,23	1 853	32,06	384	6,64
Pest	13 663	2	0,20	140	1,02	855	6,26	3 118	22,82	9 548	69,88
Somogy	2 966	159	5,36	938	31,63	703	23,70	1 016	34,25	150	5,06
Szabolcs- Szatmár-Bereg	1 725	3	0,17	19	1,10	65	3,77	1 312	76,06	326	18,90
Tolna	2 860	14	0,49	406	14,19	901	31,50	901	31,50	638	22,32
Vas	7 311	367	5,02	2 925	40,00	2 607	35,66	1 244	17,02	168	2,30
Veszpém	6 519	165	2,53	1 950	29,91	2 671	40,97	1 001	15,36	732	11,23
Zala	1 905	100	5,25	658	34,54	646	33,91	319	16,75	182	9,55
Összesen	71 493	1 568	2,19	11 063	15,47	13 971	19,54	19 870	27,79	25 021	35,01